

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar
Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Tanszék
Kaposvár, Guba Sándor út 40.

OKTATÓI TEMATIKA

Pénzügy- és számvitel, regionális és környezetgazdaságtan, Vidékfejlesztési Agrármérnök MA szak nappali

Kétéves képzés

Gazdaságtörténet

Oktatási időszak: II. félév
Óraszám: 24 óra
Oktatási forma: előadás
Csoportforma: kötelező
Értékelési forma: kollokvium
Előadást vezető oktató: Dr. Szávai Ferenc
egyetemi tanár
Terjedelem: 6 oldal

Tantárgyfelelős oktató: DR. SZÁVAI FERENC DSC
egyetemi tanár
Előadást vezető oktató: DR. SZÁVAI FERENC
egyetemi tanár
Szemináriumvezető oktató: DR. SZÁVAI FERENC
egyetemi tanár
Demonstrátor: -

Tanszékvezető:
DR. SZÁVAI FERENC DSC
egyetemi tanár

Kaposvár, 2015/2016. oktatási év

A tantárgy képzési célja

A legfontosabb gazdasági folyamatok történeti időben való bemutatása, a gazdasági növekedés és gazdasági szerkezet változásán keresztül. A kurzus során a hallgatók széleskörű ismereteket szereznek Magyarország gazdaságának a fejlődéséről, az európai gazdasági rendszerbe ágyazva mindezt. Vizsgáljuk a gazdasági fejlődést befolyásoló tényezőket, a válságok és a konjunktúra szakaszok fontosabb jellemzőit. Mindezt úgy tesszük, hogy bemutadjuk hatását a társadalom átalakulására. Olyan szakemberek képzése a cél, akik képesek a fenti folyamatokat felismerni, elemezni és aktuális párhuzamokat vonni.

A tantárgy (előadás/gyakorlat) ismeretanyagának heti tagolásának **témája** és **részletes** tematikája.

Az előadások a tematikus és kronológiai felvezető órákat követően három nagy kronológiai korszakon (hagyományos gazdaság, a dualizmus kori és a két világháború közötti kapitalista gazdaság kialakulása, fejlődése, visszaesése, valamint az 1945 utáni szocialista gazdaság kiépítése és fejlődése) belül ismétlődő szerkezetű tematikai csoportokban (állam és gazdaság, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem és pénzügy, társadalom) tekint át a tananyagot, a rendelkezésre álló huszonhat 40 perces előadási blokk keretében.

A tárgy hetekre bontott tematikája

1. hét: Bevezetés a modernkori gazdaságtörténetbe. Minden előadáson fő vizsgálati szempont: Az európai fejlődés és Magyarország viszonya.

Földrajzi alapok, historiográfia, fogalmak. A gazdaság demográfiai alapja. A középkori gazdaság és társadalom. A török kor gazdaságának és társadalmának jellemzői, abszolutizmus és ellenreformáció. Az átmenet mozgatórugói Európában és hazánkban, a gazdasági fejlődést kiváltó tényezők. A gazdaság- és társadalomtörténet, mint diszciplína. Makro, mikro- és politikai megközelítés. A társadalomtörténet három dimenziója. A gazdaság- és társadalomtörténeti kutatások új irányai.

2. hét: A fejlődés nemzetközi háttere. Európa és a világ

Anglia, mint a világ ipari műhelye, nemzetközi szervezetek. Gyarmatosítás. Európa a világgazdaság vérkeringésében. A hagyományos gazdaság és társadalom a 18-19. században. Az ország újránépesítése, a paraszti vándormozgalmak jelentősége. Újjáépítés és földbirtoklás, a földközösség és a szabad foglalkozás. A hagyományos mezőgazdálkodás ágai. A mezőgazdasági ipar. A paraszti és a földesúri üzem. Mezőgazdasági termelés, szűk belső piac és önellátásra törekvés. A koalíciós és napóleoni háborúk agrárkonjunktúrája, a mezőgazdasági termelés növekedése, belső felhalmozás. A mezőgazdasági termelők aránya a népességben belül. A hagyományos kézműipar és a céhes iparfejlődés. Az ipar szervezeti és szerkezeti sajátosságainak változásai. Az első tőkés vállalkozások. Iparfejlődés és kisipar. A belkereskedelem csatornái, a piacok és a vásárok jellegzetességei. A kivitel és a külkereskedelem jellemzői. A vámrendeletek. A magyarországi úthálózat és a szállítás lehetőségei,

akadályai (A rendi fejlődés és fő vonalai (1687) 1711 előtt. A magyar társadalom rétegei és csoportjai. Változások a társadalom szerkezetében, a foglalkozási és a státuscsoportok arányaiban. Városok és városhálózat. A városi társadalom. A polgárság és a városlakók. A mezővárosok és társadalmuk.

3. hét: **A Habsburg állam gazdaságpolitikája 1687-től 1867-ig**

Berendezési tervek és koncepciók a merkantilizmus és a “populacionisztika” jegyében. A kameralizmus. A bécsi udvar törekvései III. Károly uralkodása alatt. A közigazgatás új rendszere. A Pragmatica Sanctio. Telepítéspolitika. A felvilágosult abszolutizmus (1765-1790). gazdaságpolitikai célkitűzései és intézkedései. Az 1790. országgyűlés bizottságának gazdaságfejlesztési javaslatai. A napóleoni háborúk és hatásuk. A konjunktúra és dekonjunktúra időszakának intézkedései. A reformkor és eredményei. Az abszolutizmus gazdaságpolitikája. A Bach-rendszer közigazgatása és adórendszere. A neoabszolutizmus gazdaságpolitikája. Állam és gazdaságpolitika a dualizmus időszakában. A gazdasági kiegyezés. A magyar gazdaságpolitika lehetőségei. A vámpolitika lehetőségei és korlátai. A közlekedésügy és a vasúthálózat fejlesztése. Az új gazdasági törvénykezés és főbb eredményei. Liberalizmus és állami gazdaságfejlesztés. Állami pénzügy- és bankpolitika. Az állam közvetlen beavatkozása a gazdaságba. A mezőgazdaság támogatásának a kérdése. Agrárpolitika. Az állami iparpolitika és az iparpártoló törvények. Az államháztartás válsága és konszolidációja. Az állami bevételek és kiadások szerkezeti megoszlása és változása. A közös vámterület. a “közös piac” és jelentősége. Változások a társadalomszerkezetben a dualizmus idején. A településszerkezet alakulása.

4. hét: **Gazdasági fejlődés a dualizmus időszakában**

Az agrármunkaerő jellege és szerkezeti megoszlása. A tőkés mezőgazdaság kialakulásának előfeltételei. A mezőgazdasági tőke és hitel. A mezőgazdasági termelés szerkezete. Az ipar és az iparszabadság kérdése 1872 előtt. A céhes ipar, a kis- és kézművesipar helyzete 1867 után. Az iparosodás akadályai és ösztönzői. A nagyipari fejlődés kezdetei és a külföldi tőke szerepe. Ipari foglalkoztatottság és üzemi struktúra. A hagyományos iparúzés és átalakulása. A gazdasági kiegyezés hatása a kereskedelemre. A duális monarchia “közös piacának” jellemzői. A tőkés hitelszervezet kialakulása. A tőzsdekrach okai és hatása. A bankrendszer és a tőzsde működése. A közös jegybank létrejötte. A hitelintézetek szerepe az ipar és a mezőgazdaság modernizációjában. A finanszírozás új formái. A külföldi tőke szerepe a hitelszervezet kialakulásában. Hiteltípusok és hitelezők. A mezőgazdasági hitelezés és jelentősége. Belkereskedelem. Külkereskedelem. Társadalom és településszerkezet

5. hét: **Hadigazdaság. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása**

A hadigazdaság jellemzői. A Monarchia szétesésének okai: belső vagy külső tényezők? A különböző történeti interpretációk (Jászi, Fejtő, Ormos). A Monarchia felbomlásának gazdasági következményei. A trianoni szerződés demográfiai, társadalmi és gazdasági hatása. A népsűrűség, az etnikai megoszlás változása, a menekülők. A vagyonszerzés, az infra-

strukturális veszteség, az infláció, a gazdasági elszigeteltség és a jóvátételi kötelezettség.
Trianon gazdasági/társadalmi következményei

6. hét: **Állam és gazdaság a lecsökkent ország területén**

A húszas és harmincas évek világgazdasága. Közép- és Kelet Európa. Magyarország: a konszolidáció lépései (Hegedűs, Bethlen, a népszövetségi kölcsön, új vámrendszer, a Nemzeti Bank és az új valuta); a világgazdasági válság és hatása (agrár- és hitelválság); a “laissez-faire” vége (Keynes, New Deal) és a magyar állami beavatkozás gazdaságpolitikája; a kilábalás; a győri program, és hatása; a gazdaság a háborúban. A gazdaság fejlődése 1920-1944 között. A Horthy-rendszer jellege és a körülötte zajló viták. “A kereszténynemzeti kurzus”. A hatalomgyakorlás módja, a demokrácia és a tekintélyelvűség kérdése. A választási rendszer alakulása. Az etnika megoszlás és a demográfiai viszonyok. A társadalmi rétegződés. A gazdasági-politikai elit, a szűk középosztály, a parasztság és a proletariátus.

7. hét **A gazdaság fejlődése 1920-1944 között**

A mezőgazdasági termelés és az értékesítés természeti és politikai feltételeinek átalakulása. A konjunkturális mozgások, a világgazdasági válság hatása a mezőgazdaságra. A Nagyatádi-féle földreform-kísérlet, és a földtulajdonviszonyok alakulása. A mezőgazdaság és az exportkényszer, a mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban. A termelés üzemszervezeti keretei: lassú modernizálódás, a terményszerkezet módosulásai, kisparaszti gazdálkodás és a nagybirtok. Az ipari termelés feltételeinek megváltozása, nyersanyaghiány és nagy feldolgozóipari kapacitás. Az ipar szerkezeti átalakulása. Az új húzóágazatok (alumíniumtermelés, elektrotechnika, textilipar, konzervipar). Az ipari termelés növekedésének körülményei és szakaszai. A világválság, a győri program, és a hadigazdálkodás hatása az iparra. A munkásság, és a szociálpolitika.)

8. hét: **Hitel vagy piac? A hadigazdaság.**

Önálló magyar valuta, az infláció, az exportkényszer és a Hegedűs-féle stabilizációs kísérlet. A jóvátétel, a népszövetségi kölcsön, a stabilizáció körülményei, a Nemzeti Bank felállítása és a pengő. Az 1929-33-as válság pénzügyi vonatkozásai, a hitelválság, és kezelése (kötött devizagazdálkodás, felárrendszer) A külkereskedelem jelentősége és alakulása a válságig, az új vámtarifa, a külkereskedelem szerepe a válság leküzdésében, a 30-as évek külkereskedelmi szerződésai. Kereskedelem és pénzügy a háború alatt. Nemzeti kísérletek a válságból való kilábalásra. A klíring szerződések. Németország és a közép-kelet-európai térség. A hadigazdaság jellemzői.

9. hét: **A II. világháború következményei, az újjáépítés**

A háborús veszteségek. Fegyverszüneti feltételek, szovjet megszállás, a SZEB. A kormányzati-politikai berendezkedés. A koalíciós szakasz gazdasága. Újjáépítés és jóvátétel. A földreform és a mezőgazdaság átalakítása. Az infláció és stabilizáció. Az államosítások, a piacgazdaság felszámolása. Az intézkedések társadalmi hatása. Az első hároméves terv.

10. hét: Állam, párt és tervgazdaság. A szocialista tervgazdaság. A mezőgazdaság “szocialista” átszervezése

Az egypártrendszer jellemzői, a diktatúra berendezkedése, az állami terror. A tervgazdaság intézményrendszere, az utasításos gazdaságirányítás. Gazdaság és politika az ‘50-es években, háborús készülődés, egyoldalú fejlesztés. A Kádár-rendszer és a konszolidációs szakasz. A reformkísérletek, az “új gazdasági mechanizmus.” A tervgazdálkodás a hetvenes és nyolcvanas években, az eladósodás, pénzügyi válság, megszorító intézkedések. A rendszer gazdasági csődje. A „túlkeresleti” (hiánygazdaság) kialakulása. A szocialista gazdaság jellemzése. A mezőgazdaság kollektivizálásának eszközei, és “eredményei” Adóterhek, beszolgáltatási rendszer, tagosítás. Kuláklisták. A beruházások elmaradása. A termelészövetkezetek és állami gazdaságok. Csökkenő termőterület, a vetésszerkezet átalakulása, csökkenő hozamok. Ellátási gondok. Nagy Imre korrekciós kísérlete. A mezőgazdaság “szocialista átszervezése”, és téészesítés befejezése. A mezőgazdaság a hatvanas-hetvenes években. A “háztáji”, a technológia fejlődése, a mezőgazdasági termelés és termelékenység növekedése. A “vas és az acél országa”. Az ország természeti adottságai és a gazdaságfejlesztési elképzelések. Az egyoldalú, extenzív iparosítás, a nehézipar (hadiipar) túlsúlya. A hatalmas beruházások, a “szocialista városok”. A technológiai, infrastrukturális fejlesztés és a termelékenység problematikája. Az iparfejlesztés, iparirányítás módosulásai, a “szocialista nagyvállalatok” és a nagy ipari programok a hatvanas években. Újabb nagy beruházási hullám a hetvenes években. A nyersanyag és- energia igények problematikája. A magánszféra, az egyéni vállalkozás a szocializmusban.

11. hét: Pénzügy, kereskedelem. A KGST szervezete.

A KGST szervezete, Magyarország a KGST-ben. Aszimmetrikus viszony a KGST szervezetén belül. A Szovjetunió politikája Közép-Kelet Európával kapcsolatban. A “nemzetközi együttműködés” a KGST-n belül. A kereskedelmi kapcsolatok alakulása, a külkereskedelem sajátosságai a szovjet gazdasági térben. Magyarország eladósodásának folyamata az ötvenes évektől.

A rendszer megújítási kísérlete: az 1968. évi gazdasági reform

12. hét: Magyarország eladósodása

A világgazdaság fejlődésének korszakai, fejlődése és visszaesése. Az olajválság, a nyugati hitelek, kölcsönpolitika. A pénzügyi egyensúly állandósuló problémája, és a fizetési válság. A tervszerű eladósodás. Az adósságcsapda kialakulása. A devizagazdálkodás. Két osztály, egy réteg és az élcsapat. A “szocialista társadalom”. A gazdasági és politikai-intézményrendszer átalakításának társadalmi következményei. A társadalmi rétegződés átalakulása. A régi politikai-gazdasági elit felszámolása. A hagyományos paraszti társadalom felbomlása és a parasztság arányának visszaesése. Az ipari munkásság és az értelmiség. A pártelit. A társadalmi mobilitás, a településszerkezet átalakulása. Az oktatás. Az életszínvonal alakulása.

13. hét: **A rendszerváltás gazdaságtana, mérlege**

A szovjet rendszer válsága és bukása. A rendszerváltás gazdaságtana. A tranzíciós gazdaság fogalma és jellemzése. Lépések a piacgazdaság felé. A nyugati és regionális integráció eredményei. A gazdasági rendszerváltás első és második szakasza, feladatai. Eddigi mérleg.

14. hét: **Összefoglalás**

Kötelező irodalom

- A modern magyar gazdaság története: Széchenyitől a Széchenyi tervig. Szerkesztette: Gulyás László. JATEPress, Szeged. 2009
- Szávai Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései. Pécs, 2004. 334. old
- Az előadások power point formátumú elektronikus változata

Ajánlott irodalom felsorolása:

- Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700-2000. Dialóg-Campus Kiadó. Budapest, Pécs 2002. 431. old.
- Magyar gazdaságtörténeti szöveggyűjtemény XVIII-XX. század. - Szerkesztő Czoch Gábor, Pogány Ágnes, Szávai Ferenc, Varga Zsuzsa,. Főszerkesztő: Kövér György, Faragó Tamás. AULA Kiadó - Budapest, 2003. 652. p. (157-341).
- Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a XX. század közepéig. Aula Kiadó Budapest, 2002. 7. kiadás. Szerkesztette: Honvári János. (Draskóczy István, Buzza János, Kaposi Zoltán, Kövér György, Honvári János - utolsó négy fejezet). 682. old. (Újabb kiadások esetén is az utolsó négy fejezet)

Ellenőrzés módja:

szóbeli kollokvium